

FLORA I FAUNA – OSNOVA RAZVOJA EKO-TURIZMA U SRBIJI

FLORA AND FAUNA – BASIS FOR DEVELOPMENT OF ECO-TOURISM IN SERBIA

dr Marina Topuzović¹⁾, dr Aleksandar Ostojić¹⁾

Rezime: Izuzetno bogatstvo flore i faune predstavlja nezaobilazan faktor ekonomskog razvoja Srbije pa je samim tim i bitan faktor u planiranju i razvoju aktivnosti u ekoturizmu. Očuvane pejzažne celine, izvanredni prirodni i jedinstveni antropogeni uslovi, ukazuju na to da postoje realni uslovi za afirmaciju održivog ekoturizma. Područja nezasićena privrednim razvojem i u našoj zemlji postaju izazov za stvaranje novih atraktivnih destinacija ekoturizma bez prisustva efekata neželjenih posledica.

Ekoturizam treba da doprinese očuvanju kvaliteta prirodnog okruženja kao i usklađivanju turističke tražnje sa kapacitetom ruralnog područja. Zato ekoturizam integralno povezuje sve ekološke resurse u cilju njihovog optimalnog razvoja.

Ključne reči: ekoturizam, flora, fauna

Abstract: The exceptional floral and faunistic richness represent an unavoidable factor of economic development of the Serbia and thus represents the essential factor for planning activities in ecotourism, too. The preserved landscape's entirities, remarkable natural and unique social conditions, point that there are real conditions for affirmation of sustainable eco-tourism development

Regions dissatisfied with their economic development in our country are becoming a challenge for making new attractive destinations of eco-tourism without the presence of effects from unwanted consequences. Ecotourism need to preserve quality of natural environment, as also harmonize touristic demand with capacity of rural areas. That's why eco-tourism integrally connects all ecological resources in the aim of their optimal development.

Key words: eco-tourism, flora, fauna

1. UVOD

Ekoturizam, definisan kao odgovorno putovanje u oblasti prirode koje čuva životnu sredinu i kulturne vrednosti i podržava blagostanje lokalnog stanovništva, predstavlja veliku razvojnu šansu za turizam Srbije, koji se zasniva na raznolikosti prirodnih i ostalih resursa, očuvanosti prirodne sredine, bogatstvu kulturno-istorijskih spomenika i gostoljubivosti i srdačnosti stanovništva [1, 2]. Danas raste broj turista koji traže povratak prirodi i njenim izvornim vrednostima, sve su više zastupljena individualna i porodična kretanja, koja nam vraćaju prisnu komunikaciju. Povećava se tražnja za zelenim destinacijama i zaštićenim prirodnim predelima, za čistim i slobodnim prostorom za rekreaciju, aktivan odmor i samoizražavanje, raste tražnja za zdravom hranom i sredinom. Ostvarenjem svega ovoga, turistima se omogućava otkrivanje kvaliteta života i sopstvenih kulturnih korena.

Na razvoj ekoturizma utiče više faktora [5], među kojima se kao primarni ističu biljni i

životinjski svet, kao prirodna osnova na kojoj se zasniva turistička ponuda [6]. Tek kada prirodni ambijent, pejzažne celine i specifične lepote nekog regiona privuku turiste, ima osnova za rad na drugim aspektima motivisanja turista.

Biljni i životinjski svet može biti sa različitih aspekata uključen u turističku ponudu i može zadovoljiti brojne potrebe savremenog čoveka, kao što su odmor, prikupljanje snage, šetnje, druženje sa prijateljima, vraćanje korenima, starim običajima, uživanje u zdravoj hrani i specijalitetima, uživanje u pejzažima i dr.

Zbog značaja biljaka i životinja za održavanje života na Zemlji, jasno je da bez ova dva važna činioca nema ni našeg opstanka, pa samim tim ni turizma.

2. FLORA KAO GRADITELJ PEJZAŽA

U pogledu velikih pejzažnih celina naše zemlje, postoji izražena raznovrsnost [4]. Svaka oblast naše zemlje ima šta da ponudi u okviru ove estetske kategorije

¹⁾dr Marina Topuzović, Prirodno-matematički fakultet, Kragujevac e-mail: marina@kg.ac.rs

²⁾dr Aleksandar Ostojić, Prirodno-matematički fakultet, Kragujevac e-mail:ostojic@kg.ac.rs

U Vojvodini bogatoj žitnim poljima, peščarama, ravnicom, mogu se izdvojiti zaštićene oblasti – Zasavica, Carska Bara i Palić-Ludaš, koje su već uključeni u turističku ponudu. U Vojvodini se mogu pronaći relikti stepski božur, perunika i druge interesantne vrste. Velike su mogućnosti u razvijanju salaša sa zanimljivim sadržajima, a bogata je i ponuda kulturno-istorijskih spomenika (Fruškogorski manastiri i dr.).

U brdovito-ravničarskoj oblasti južno od Save i Dunava danas je ostalo samo 20% nekadašnjih šuma, pa je interesantno za turiste da posete sela u kojima se mogu videti sačuvana stara stabla od 300 godina, (hrast, brešta, jasena, bukve, lipe i vrbe). Na višim terenima u Šumadiji sada dominiraju sladun, cer i kitnjak, a na nižim hrast lužnjak. U sastav ovih šuma ulaze i bukva, javor, grab, brest, lipa, pasdren, kalina, jorgovan, divlja ruža, šimširika, glog, dren, ruj, kao i divlje voćke, npr. oskoruša, divlja kruška, trešnja, jabuka, kupina, zečja leska, šumska jagoda i dr.

Brdsko-planinski deo, klisure i kanjoni - dominira bukva i mešovite šume bukve i četinaru, a zatim pašnjaci i planinske livade. Za razvoj turizma ovde su interesantni estetski aspekti busenastih, jastučastih i pleglih habitusa biljaka i krupnih cvetova lepih boja, kao njihova adaptacija na uslove života.

3. ENDEMI I RELIKTI

Za prave ljubitelje prirode, poseban je izazov videti brojne endeme i relikte u visoko-planinskim oblastima, kao što su munika, molika, geranijumi, pucavac...

U flori Srbije ima 197 endemičnih vrsta i podvrsta. U flori Srbije 8.06% čine Balkanski endemiti. Osim planinskog endemizma, koji je dominantan, na teritoriji naše zemlje izražen je i edafski endemizam, vezan za određene specifične geološke podloge (serpentinska staništa u zapadnoj i centralnoj Srbiji i u Metohiji, krečnjački masivi). Poseban zanačaj u endemičnoj flori Srbije imaju lokalni endemiti (59 vrsta). Ovo se većinom reliktnih vrsta tercijarne starosti, što još više naglašava njihov značaj (*Picea omorica*, *Panicum serbicum*, *Helleborus serbicus* i dr.).

Posebnu vrednost genofonda vaskularne flore Srbije čine relikti. To su biljke velike starosti i kod nas naseljavaju specifična staništa, kanjone reka i planinske vrhove, kao i preostale delove stepskih područja Vojvodine.

Srbija ima više zaštićenih područja prirode - pet nacionalnih parkova, tri Ramsar lokaliteta, jedan rezervat biosfere, 120 rezervata prirode, 20 parkova prirode, oko 470 spomenika prirode, kao i 215 biljnih i 427 životinjskih vrsta koje su označene kao prirodne retkosti.

4. FLORA I FAUNA U ISHRANI

U okviru ponude u ekoturizmu, veoma značajno mesto ima uloga biljnih i životinjskih vrsta u ishrani, odnosno u gastronomskoj ponudi. U osnovi ove ponude su žitarice (kukuruz i pšenica), kao i povrće koje se koristi za ishranu u svežem ili prerađenom stanju – sušenom, kuvanom, konzervisanom. Više od polovine povrća ima neposredne divlje srodnike u našoj flori (divlja salata, šargarepa, cikorija, maslačak, luk, kopriva, glehoma, kiselica, zelje,)

U našoj flori postoje samonikle vrste voćaka - divlja kruška, divlja jabuka, trešnja, oskoruša, leska, trnjina, dren, kupina, malina, lešnik, šipurak, glog, borovnica, vinova loza i jagoda. Sve ove vrste predstavljaju pravo bogatstvo za razvoj turizma

Značajne su i medonosne (lipa, bagrem, matičnjak, majčina dušica, nana, žalfija), začinske vrste (origanum, kim, luk, kleka, majčina dušica, bosiljak, nana i dr).

Prednosti samoniklog bilja u ishrani su pre svega u činjenici da su rasle bez pesticida, insekticida, đubriva i hemikalija, u optimalnim prirodnim uslovima. Bogatije su bioaktivnim sastojcima, biološki su vrednije, otpornije. Imaju više vitamina, minerala, enzima i to u odnosu koji je povoljan za naš organizam.

Naša zemlja ima 400 vrsta lekovitih biljaka (10% flore), a mnoge od njih su široko rasprostranjene i na tim terenima zaštićenim od zagađenja posebno pogodne za branje. Takve su na primer žalfija, menta, kamilica, kopriva, kantarion, stolisnik, lipa, breza i dr. Posebno je interesantno za turiste da vide i neke od zaštićenih lekovitih biljaka i njihova staništa, na primer lincuru,

Insistiranje na zdravoj hrani u oblasti turizma ima potpunu primenu. Osim ovog aspekta biljaka i životinja kao hrane, turistima se mogu ponuditi sadržaji tipa spremanja zimnice u seoskoj sredini.

Posebno se očekuje ekonomski efekat od uzgajanja povrća i voća koje se ne tretira hemikalijama i gaji na podlozi bez veštačkih đubriva. Od ostataka u domaćinstvu se može praviti kompost.

Životinje su u turizmu izvor mesa i mesnih prerađevina, mleka i mlečnih proizvoda, jaja i dr.

5. AKTIVNI ODMOR I REKREACIJA

Savremeni turisti često žele aktivan odmor i priliku da nešto nauče o prirodi, ali i o starim običajima, zanatima, legendama i sl. Zato je sastvni deo ponude u ekoturizmu i brojne aktivnosti, kao što je prikupljanje nekih od najčešćih lekovitih, začinskih i jestivih biljaka, kao relaksacija i šetnja kroz prirodu, njihovo sušenje i pripremanje, aktivnosti tipa ishrane u prirodi, pronalaženja i branja samoniklog voća i povrća. Danas se ovo znanje produbljuje i osvežava, sticanje iskustva rada na selu (setva, žetva, berba, plašćenje, izvodjenje stoke na pašu, baštovanstvo, fotografisanje zanimljivih aktivnosti i pejzaža., učešće u akcijama pošumljavanja

Berba narcisa na Stolovima, kosidba na Rajcu, obilazak doline jorgovana. Berba grožđa.

Doživljaji kao što su pečenje klipova kukuruza ili krompira u pepelu, uz vatru i društvo, takođe je nešto čega je gradsko stanovništvo željno.

U okviru aspekta revitalizacije starih zanata, turistima se može boravak učiniti zanimljivim i uključivanjem u pletenje korpi od biljnog materijala, pređenje vune, tkanje izrada primitivnih muzičkih instrumenata i sl.

Deca u gostima na selu mogu napraviti herbarijum za školu. Domaćini mogu prodavati slike i aranžmane od sušenog cveća, insektarijume i sl.

Osim ishrane, veliki je značaj životinja gajenih u domaćinstvima koje se bave turizmom koje turisti mogu da posmatraju, maze, igraju se sa njima, fotografišu, savladaju jahanje, ... učestvovanje u muži, hranjenje živine, sakupljanje jaja, posmatranje aktivnosti pčela u košnici,

Kad su u pitanju divlje životinje moguće je organizovati posmatranje ptica, fotosafari, ribolov, lov.

Uspostavljanje međuljudskih kontakata druženjem u prirodi predstavlja sociološki aspekt pozitivnog delovanja flore i faune na ljude.

Zelena boja listova, njihovo tiho šumorenje, prisustvo fitoncida u vazduhu, povećan sadržaj kiseonika imaju povoljan fiziološki uticaj na čoveka, poboljšavaju mu zdravlje i radne sposobnosti. Posmatranje divljih i domaćih životinja i njihovih aktivnosti, takođe povoljno utiče na raspoloženje ljudi. Igra veverica, pevanje ptica, hranjenje živine, jahanje, posmatranje srna i zečeva, maženje mladunaca domaćih životinja, predstavljaju pravi doživljaj i jačaju pozitivna

osećanja kod ljudi, naročito su značajna za razvoj dece.

6. FLORA I FAUNA U NARODNIM OBIČAJIMA, LEGENDAMA I VEROVANJIMA

Tendencija vraćanja korenima, tradiciji, istoriji i prirodi predstavlja bitan faktor za razvoj turizma. Biljni i životinjski svet svake zemlje predstavlja njeno kulturno nasleđe i utkano je u tradiciju. Kulturne biljke naših naroda vezane za narodne običaje i obrede, kao što su hrast, tisa, orah, lipa i dr., pokazuju iskonsku vezu čoveka i biljaka [3]. Neki od ovih običaja se i danas primenjuju i mogli bi se adaptirati u formu pogodnu za iskorišćenje u turizmu.

7. FLORA I FAUNA KAO KULTURNO NASLEĐE

Ljudi su odvajkada koristili floru i faunu kao objekat umetničkog izražavanja u različitim aspektima. Biljke i životinje česti su na slikama i prikazujući specifičnosti naše zemlje predstavljaju originalni deo turističke ponude. Takođe su biljni ornamenti česti na ručnim radovima, u slikarstvu i vajarstvu, dokazujući da je biološka zavisnost od biljaka i životinja aktivirala i stvaralaštvo.

8. ZAKLJUČAK

Ukoliko se ekoturizam bude razvijao harmonično u prostoru i bude prilagođen specifičnostim sredine, on može doprineti aktivnom očuvanju prirodnog i kulturnog nasleđa Srbije. Pitanja zaštite životne sredine i razvoja područja Srbije imaju visok stepen komplementarnosti i međuzavisnosti.

Strategija razvoja turizma republike Srbije se posebno potencira razvoj ekoturizma, koji nudi zdravu sredinu, ekološku hranu, aktivan odmor u prirodi, etnografske i druge kulturno-istorijske vrednosti. Uz neophodno dalje obrazovanje kadrova za rad u ovoj delatnosti, kao i edukaciju gostiju i razvoj ekološke svesti o ugroženosti prirode i životne sredine, omogućiće se iskorišćavanje prirodnih lepota (na principima održivog razvoja) i lokalnog gostoprimstva, ponuditi kvalitetan proizvod i kreirati svest o vrednostima životne sredine i lokalne kulture među turistima.

LITERATURA

[1] Megan E.W. Ekoturizam – principi, postupci i politike za održivost. Cenort, Beograd. 2002.

[2] Pajić L.: Konvergencija ekologije, poljoprivrede i turizma, Prvi Forum Ruralni turizam i održivi razvoj Balkana, Kragujevac, 2001. Zbornik radova, 129-135.

[3] Pavlović S., Pavlović, D. i Topuzović M. Autohtona flora u narodnim običajima, verovanjima i legendama. Drugi Forum Ruralni turizam i održivi razvoj Balkana, Kragujevac, 2003. Zbornik radova, 335-340.

[4] Stevanović B. Praktični značaj očuvanja biodiverziteta biljnog sveta Jugoslavija. U: Biodiverzitet Jugoslavije (Eds.: Stevanović, V., Vasić, V.), Biološki fakultet i Ecolibri, Beograd, 1995. Str. 243-259.

[5] Stanković S. i Ćirković S. Turistička valorizacija ruralnog prostora. Drugi Forum Ruralni turizam i održivi razvoj Balkana, Kragujevac, 2003. Zbornik radova, 25-30

[6] Topuzović M. and Ostojić A. : Autohtona flora – osnova razvoja ruralnog turizma Prvi Forum Ruralni turizam i održivi razvoj Balkana, Kragujevac, 2001. Zbornik radova, 105-111.